

İÇTİMÂİYÂT VE HAYATİYAT

LAMARCK NAZARİYESİ VE ANTROPOSOSYOLOJİ

İRSİYET VE IRK

Bir zamanlar içtimâiyâta hakim olan ilm-i hayat mesleklerinin neden ibaret olduğunu geçen makalemizde hûlasatan gördük. Bunlardan en mühimmi ve son zamanlarda içtimâî sahada en ziyade tesir icrâ edeni Lamarck'tan doğan *irsiyet* [*hérédité*] ve ırk nazariyeleri olduğu için evvela bundan başlamayı münasip gördük.

Lamarck'a göre mahlukatta husûle gelen istihaleler muhitin neticesidir. Zihayat cevher, haricî âmillerin (hararet, burûdet, su rüzgar vs.) tesirlerine karşı aksûlamelerde bulunuyor ve bu aksûlameller neticesinde mahluklarda bir takım tebeddüller, tahavvüller husûle geliyor. Mahlukat, içinde yaşadıkları muhite (tabii muhit) intibak ediyorlar ve bu intibak esnasında iktisab ettikleri bir takım yeni evsaf-ı mümeyyize irs ile intikal ediyor.

Bu nazariye son asır edebiyatında büyük bir mevki kazanmış. Natüralist romancılar mesela Emile Zola irsiyetin harikulade kudretini isbat için büyük bir roman silsilesi yazıyor. Tarihçiler muhakemelerini ırka istinad ettirmekle tedkiklerine ilim süsü veriyorlar ve ilmi tamim için yazı yazan bazı müellifler (Edmond de Molen, Gustav Le Bon vesaire) bu nazariyeden istifade ederek milletlerin mukadderatını mensup oldukları ırkın derece-i terakki ve tedennisine rabtederek, nasıl ki fertler bedenî teşkilatlarıyla ölçülürse, milletlerin de ırkî teşkilatlarıyla ölçülebileceğini ileri sürüyorlardı.

Fakat artık bugün milliyet nokta-i nazarından ırklar felsefesi kabil-i müdafaa değildir. Darlu diyor ki : «İrk fikrinin alimlerin kabinesinden kovulduktan sonra artık sokağa düştüğünü görüyo-

ruz». Artık bugün millî vahdetler ırkî müşabehetler üzerine tesis edilemiyor. Bir milletin dehası da ırkî bir kabiliyetten istintac edilemiyor. Çünkü her yerde milletler ırkî nazar-ı itibara almadan teşekkül ediyor. Bugün ırk ile millet arasında hiç münasebet kalmamıştır. Bundan dolayı Gustav Le Bon vesaire gibi avam müelliflerinin gayet mübhem kalmış olan ırk mefhumu üzerine müstened nazariyeleri -bilahere daha tafsilatıyla göstereceğimiz vechile-iflas etmiş ve her türlü ilmî kıymetten ârî görülmüştür.

Fakat asıl antropososyoloji bu hatalardan çekiniyor. Milletler ile örfleri karıştırmadan, milletler içinde, antropoloji nokta-i nazarından farklı unmûzece göstermeye çalışıyor. Bunlar ne Anglo-Sakson ırkından, ne Latin ırkından bahsediyor. Yalnız milletlerin içinde tavilü'r-re's, arizu'r-re's gibi ırklar tefrik ediyor. Sırf ilmî hayata (kafatasının teşekkülüne vs.) ait bu farklardan her birine bir takım ruhî farkların tetabuk ettiğini isbata çalışıyor. Bütün içtimâî teşkilatta ırkların bir silsile-i meratibini görüyor ve bu ırklardan bazısının yüksek, bazısının süflü olduğunu iddia ederek milletlerin teâlî veya tedennisini bu unsurlardan her birinin daha çok veya daha az miktarda olmasına isnad ediyor. Milletlerin mukadderatını tayin edecek artık ne iktisad, ne ahlaktır. Medeniyetlerin tarihî tekamülünü, hayatî bir tekamüle irca etmek lazım geliyor. Sunûf-i içtimâîye arasındaki bütün mücadeleler esas itibarıyla ırk mücadelelerinden başka bir şey değildir. Eğer her ırk kendi mevkiinde kalsa, bütün içtimâî meseleler derhal hallolunurdu. *Gobineau, Otto Seeck, Lapouge, Ammon* gibi antropososyoloji alimlerinin nazariyeleri, hutût-i esasiyeleri itibarıyla bundan ibarettir. Bunlara göre cemiyet dahilinde bütün vezaif ırklara göre taksim edilmeli ve birçok içtimâî hasâis irsen intikal ettiğinden her ırk kendine tahsis edilen mevkide kalmalıdır.

Bir işi birçok zamanlar kendisine inhisar ettiren bir aile, itiyanın biriktirdiği meleke ve mahareti ahfadına miras bırakır. *Topinard* diyor ki : Bir hamal şu kadar kilogram yük kaldırabilir ve tecrübesi ile bu adedi üç misline kadar götürebilir. Eğer oğlu kendine benzer ve aynı işle sülûk ederse, bu yükün daha fazlasını kaldırır ve oğluna da bundan daha fazlasını kaldırabilmek kabiliyetini bırakır. El işlerine ait sanatlarda böyle olursa, zihnî işlerde de böyledir. Bunlar herkesin tüccar, asker, bahriyeli veya zerrâ'

olarak doğduğunu, doğramacı çocuklarından en iyi doğramacılar çıktığı gibi, tabib çocuklarının da en iyi tabibleri teşkil ettiklerini iddia ediyorlar.

O halde mesleklerin intihabı, her ferдин şahsî keyfine, zevkine bırakılamaz. Herkes bulunduğu yerde kalmalı ve çocukları da aynı mevkie tevarüs etmelidir.

Bu nazariyeye en evvel muhalefet eden Darwin'in nazariyesidir. Darwin her ne kadar Lamarck'ın mesleğini itmam ediyorsa da hakikat-ı halde, bu asırda hayatıyat tarihi bu iki nazariyenin mücadelesiyle meşguldür. Lamarck taraftarları, ecnâs-ı hayvaniyede husûle gelen tahavvüller, fertlerin hayatta aldıkları itiyadların irsen intikali neticesidir, diyorlar. Darwin taraftarları ise bunu, her ferдин doğarken hâiz olduğu ve istifânın seçip ayırdığı tahavvüllerle izah ediyorlar.

Darwin bizzat Lamarck'ın nazariyesini red ve inkar etmediği halde, *neodarwinienler* [*néo-darwiniens*] mükteseb sanatların irsen geçebileceği hakkındaki faraziyeyi kabil-i tahkik olmayan hatta anlaşılmayan bir şey addediyorlar. Bunların en ileri gideni Weisman'dır. Weisman canlı mahluklarda biri ferdî, diğeri ırkî iki nevi hüceyrat vardır diyor. Bunlardan birinci kısım muvakkat, ferдин müddet-i ömrünce devam eder. Muhtelif uzuvları teşkil eder. İkincisi tenasüle mahsus olup hayvanî unmûzecin temâdisini temin eder. Binaenaleyh hayat esnasında itiyad sayesinde birincide husûle gelen tahavvüller ikinci kısım hüceyrata, asıl nesli temin eden madde-i hayata neden icrâ-yı tesir etsin? Eğer Lamarck'ın iddiası doğru olsaydı, Çinli çocukların ayakları doğarken küçük olurdu. Çünkü Çinliler asırlardan beri ayaklara küçülmek itiyadını veriyorlar. Bilhassa nev'-i beşerin zuhurundan beri mevcut bir itiyad neticesi artık kızların gişâ-yi bekâretsiz olarak doğmaları, Müsevîlerin ve Müslümanların sünnetli doğmaları lazım gelirdi. Buna dair Weisman ve diğerk rufekâsı birçok tecrübeler yapmışlar ve birçok batınlar zarfında bir nevi hayvana icrâ ettikleri tahavvülatın irsen intikal etmediğini görmüşlerdir.

Filhakika bazı ehli hayvanların gitgide insanlarla birlikte ve bir dereceye kadar insanların istediği gibi yaşaması, birçok asırlardan beri bu hayvanata iktisab ettirilen itiyadların bir neticesi

gibi telakki olunuyor. Mesela koşu bârgir (beygir)'lerinin son asırda iktisab ettikleri evsaf-ı irsin bir neticesi gibi görülüyor. Halbuki bu daha ziyade Darwin'in nazariyesini teyid eder. Zira insan bu hayvanlar arasından bir ıstifâ yaparak kendisine elverişli olmayan neveleri muhafaza etmemiş ve arzu ettiği evsafın ilgasına çalışmıştır. En kabiliyetli hayvanların intihabı o hayvan ırkını tekemmüle sevk ediyor. Bunda irsiyet değil, intihab, ıstifâ görülüyor. Bazen insanın yapmadığı bu ıstifâyı tabiat, hayat kavgası yapıyor.

Bir zamanlar birçok taraftar kazanmış olan Lamarck nazariyesi Weisman'ın tenkidatıyla ehemmiyetini kaybetmiş oluyor. Fakat acaba neodarwinizm taraftarlarının bu iddialarını kabul etmek ve mükteseb sanatların irsen intikal ettiğini mutlak bir sûrette reddetmek mi lazım geliyor? Bu meselenin leh ve aleyhinde o kadar şeyler söylenmiştir ki alimlerin bu husustaki fikirlerinde sabit bir netice görülemiyor.

Her halde Weisman'ın Lamarck hakkındaki tenkidlerini kabul edenlerden birçoğu Weisman'ın kendi izahlarını da kabul etmiyorlar. Weisman ve rüfekası fertlerin itiyad ile iktisab ettikleri evsafın batından batına daha şiddetle intikal ettiğini isbat edecek hiçbir vakaya tesadüf etmediklerini iddia ediyorlar. Mesela Weisman yirmi iki fare batında erkek ve dişi farelerin kuyruklarını kesmiş, bunları 1292 yavru çıkarmışlar, bunlardan hiçbirinin kuyruğu kısalmamış! *Naegeli* Münih nebatat bahçesine gayet farklı 2500 dağ nebatı dikmiş, bunları onüç sene müşahede etmiş, ilk seneden itibaren bu nebatlardan hepsi ova nebatı sıfatını almışlar. Halbuki bunlara karşı, nazariyesi isbat eden diğer zıt misaller gösteriliyor. Detmer, Seylan'da Avrupa kirazlarının daimî yapraklı bir nevi ağaca tebeddül ettiğini görmüş; Almanya buğdayları İsveç'te daha çabuk tenebbüt ederek, daha ağır taneler vermişler vs. Buna mümasil birçok misallere hayvanat aleminde de tesadüf ediliyor. Bütün bu misaller Lamarck'ın iddiasının büsbütün boş olmadığını gösteriyor. Neodarwinizm taraftarları da artık uzviyetlerin muvakkat veya ferdî kısmı ile devamlı ve tenasülî kısmı arasındaki farkın o kadar mutlak olduğunu iddia edemiyorlar. Onlar da bazı ahvalde bu kısım hücreyattan birinde hasıl olan tahavvüllerin diğerine de sirayet edebileceğini kabul ediyorlar.

Mesele bu ahvalin hangileri olduğunu anlamaya kalıyor. Evsaf-ı müktesebenin irsiyeti meselesi de şuna münhasır kalıyor : Mahlukların tenasülî uzuvları üzerine icrâ-yı tesir edebilen (irsen intikale müsait olan) evsaf hangileridir? İrsin harikülade kudreti vaktiyle bir kaide hükmündeydi. Weisman bunu hiç hükmüne indiriyor. Her iki tarafta da ifrat vardır.

Zikrettiğimiz misaller gösteriyor ki tahavvülün irkî bir istihaleye müncer olması için bu tahavvülün tasmin uzviyetinde hasıl olması, cevher-i hayata uzviyeti teşkil eden unsurlara kadar tesir etmiş olması lazımdır. Hiçbir itiyad tenasülî hüceyrelere kadar varamadıkça irs ile intikal edemez.

İçtimâî vazifeler, muhtelif meslekler bu gibi tahavvüllerden midir? Filan bir sanatın falan uzva verdiği itiyadlar, babanın halet-i umûmiyesiyle beraber sanattaki maharetini de oğula intikal ettirecek kadar derin midir? Tabiat bunun aksini gösteriyor. Galton tarafından büyük ve göz renklerinin birçok batınlar dahilindeki tahavvülatı hakkında yapılan tecrübeler bunu isbat etmiştir. Hiçbir yerde ne cüce ailesi, ne de iri boylu adamlar ailesi görülmemiştir. Gözlerin rengi de daima ifrattan kaçarak vasatiye doğru gidiyor. Tabiat bir takım evsafın irsen teraküm edip medeniyetin bir cihetine doğru süratle gitmesini men'ediyor. Bir aile asırlardan beri bir sanatın, bir mesleğin inhisarını almış olsa bile, tabiat ırk dahilinde bu ihtisasın irsen geçmesini kabul etmiyor. Diğer taraftan Durkheim'ın dediği gibi mesleklerin, sanatların, içtimâî vazifelerin icabettirdiği efkâr, harekât, temayüller, ihtisaslar gayet muğlak bir takım hâdiselerdir. Muğlak hâdiselerin ise mahiyeti adem-i muvazenettir. «Ruhî hâdiseler basit olduğundan irs ile intikal ediyor. Bu hâdiseler ne kadar muğlak olursa, o kadar kolaylıkla inhilal ediyor. Çünkü bunların daha fazla muğlaklığı sükursuz muvazenet halinde bulundurur.» Sanatların, ihtisasların icabettirdiği harekât arasında rabıta nisbetleri bir uzviyetten diğer uzviyete geçerken inhilal eder. Matbaa harflerini birleştirmek, bir makinenin muhtelif kısımlarını düzeltmek, bir tecrübe yapmak gibi maharetler sevk-i tabii halinde tasallub edemezler. Bunlarda zekanın müdahalesi lazımdır. Halbuki basit hâdiseler, mesela uzvî ve ruhî hâdiseler irsen intikal edebiliyor. Alim olarak doğan, kunduracı olarak doğan, hakim olarak doğan veya

Lombrozo'nun iddia ettiği gibi cânî olarak doğan adamlar bulunduğunu ileri sürmek safasataların en büyüğünü yapmaktır. İrsiyete inananların bunun, hiçbir şey zayi etmeden her şeyi tamamen diğer uzviyete kaydettiğini zannediyorlar. Bunlar bir taraftan ibtidai ve gayr-i muayyen kabiliyetleri ve diğer taraftan muğlak ve ihtisas kesbetmiş asıl maharetleri tefrik etmiyorlar. Muğlak ihtisasların bir uzviyetten diğer uzviyete geçmeyecek derecede nazik olduğunu bilmiyorlar. Alimlerden, şairlerden, sanatkarlardan çocuklarına uzviyet ve ruhiyetin tesiriyle pek mübhem ve umumî bir takım kabiliyetlerin irsen intikali kabul edilsin. Bu, o çocukları muayyen bir ihtisas dairesine, alimliğe veya şairliğe, kunduracılığa veya hakimliğe hazırlamaz. Bu gibi mesleklerden birine sulûk için zihne mübhem bir kabiliyet bırakır. Bir adamın ihtisas dairesindeki kabiliyeti de ecdadının teraküm etmiş itiyadlarından ziyade bizzat kendisinin iktisab ettiği itiyadlara vâbestedir. Bir adamın mütedeyyin olması, terbiyeli ve vatanperver veya salon adamı, nezaketli veya kaba, sanatkar veya ilim adamı olması irsin değil, terbiyenin, en umumî ve içtimâî manasıyla terbiye ve muhitin tesiridir. Cemiyetin istilzam ettiği, cemiyet halinde yaşayan fertlerdeki kabiliyetler, maharetler vs. fitrî değil, kesbidir. Hiç kimse mütedeyyin, vatanperver, milliyetperver doğmaz. Onu vatanperver, şair, ressam vs. yapan ta çocukluğundan beri içinde bulunduğu muhittir. Tabii muhit nasıl câmid cisimleri istediği kalıba sokuyorsa, içtimâî muhit de istediği kalıba döker. En kaba bir köylü çocuğu doğduğu andan itibaren bir salon aleminde büyürse, salon adamı olur. En mütedeyyin, en sufî bir aileye mensup bir çocuk fena bir mühitte dinsiz olur. Bir musikişinasın çocuğu o muhitte -her hangi vasıta ile musiki terbiyesi almazsa, alim de, şair de olabilir veya hiçbir şey olamaması da kabildir.

Demek oluyor ki bir uzviyetten diğer bir uzviyete bir takım şeyler irsen intikal eder. Bunlar evvela uzvî ve ruhî hâdiselerdir. (muhtelif emraz, asabiyet, fazla tehassüs, bir kabiliyet-i zihniye vs.) Çünkü bu hâdiseler hem gayr-i muayyen, mübhem, hem de basittir. Basit ve mübhem olan hâdiseler irsen intikal ediyor (zihni, hissî bir takım umumî kabiliyetler, istidatlar gibi). Halbuki içtimâî hâdiseler, yani cemiyet hayatında taksim-i a'mâl neticesinde hasıl olan bir takım maharetler, kabiliyetler (sanat, meslek

gibi ihtisas maharetleri) gayet mürekkeb ve muğlak hâdiselerdir. Muğlak hâdiseler bir uzviyetten diğerk uzviyete geçemez. Geçerken inkisama, inhilale uğrar. Binaenaleyh içtimâî evsaf irsen intikal edemez; taksim-i a'mâl'in neticesidir.

Necmeddin SÂDIK

*
**